

5. Bruttó Nemzeti Boldogság

„A Bruttó Nemzeti Boldogság fontosabb, mint a Bruttó Nemzeti Termék.” – Bhután negyedik királya, 1976

Egy nagyszerű gondolat

A világ szemében Bhután neve akarva-akaratlanul ma már egyre inkább összeforr a boldogsággal. Az ország hivatalos turisztikai szlogenje azt állítja, hogy „A boldogság helyhez kötött” (Happiness is a place), amellyel egyértelműen azt sugallja, hogy ez a boldog hely: Bhután. Az ország sokszor úgy jelenik meg a médiában, mint a világ egyik, ha nem a legboldogabb országa, amit nemegyszer nemzeti viseletben mosolygó bhutáni gyerekek vagy idős parasztemberek képei, illetve különféle boldogságindexek alapján készített országlistákon elfoglalt előkelő helyezés támaszt alá.

Ehhez az országimázshoz hozzájárulnak az olyan adottságok, mint a természeti környezet lenyűgöző szépsége, a toleráns és békés buddhista életfelfogás, a mindennapokat átszövő, különleges élő népi kultúra, a domináns falusi életforma egyszerűsége és romantikus bája, az ország politikai stabilitása, a szép és szimpatikus királyi pár népszerűsége, és a helyiek megnyerő vendégszeretete. Minderre ráadásul rávetül a nyugati ember vágyálma egy olyan titokzatos és idillikus keleti ország iránt, amely a Himalája védfalai mögött, nehezen megközelíthető magasságban, köd lepte, dúsán termő folyóvölgyek biztonságában, felvilágosult uralkodók és lámák kezei alatt virágozik, távol a modern világ anyagiasságától, nyűgeitől és borzalmaitól.

Ezt a vágyálmot a brit James Hilton 1933-ban megjelent „Lost Horizon” című nagy sikerű regénye (magyarul „A Kék Hold völgye”) jelentősen fel erősítette. A könyvben egy repülőgép-eltérítés folytán négy nyugati eljut a Himalája egy eldugott és ismeretlen völgyébe, ahol az emberek nagyon lassan öregszenek, ahol a felvilágosult lámák a keresztény és buddhista tanokat ötvözik, ahol béke van és jólét, ahol ugyan nem hiányoznak a modern élet hasznos vívmányai, de az emberek lelki és szellemi fejlődése sokkal fontosabb, mint az anyagi javak hajhászása. Ez az ún. Shangri-La, a mindentől elzárt földi edenkert, ahol a főszereplő belső békét, spirituális feltöltődést, új otthont és boldogságot talál, és szíve szerint örökre itt maradna, de fiatal útítársa nyomására visszatér a „való világba”, majd mint mindenki, aki elhagyja a védett völgyet, nagyon gyorsan megöregszik, és meghal.

A könyvben leírt idillikus államot az emberek egyszerre tudták elképzelni valós, felfedezésre váró helyszíneként, valahol a távoli hegyek között, és úgy is, mint egy álombeli világot, amely a meglelendő belső béke, boldogság és harmónia jelképe. Az álomnak és a valóságnak ez a kettőssége jelentősen meghatározza a mai nyugati emberben kialakult Bhután-képet is, amelyben – jó esetben harmonikusan – öszszecsúsznak a Himalája létező hófödte hegyei és az ott élő emberek, illetve az elménk által csupán rájuk vetített álmokképek.

A fantasztikus Shangri-La történet, a világ első nagy példányszámú, puha fedeles zsebkönyve a gazdasági és politikai válság árnyékában élő milliók fantáziáját ragadta meg, és hatása a nyugati ember gondolkodására mind a mai napig érződik. Az ilyen konstruált álmok kivetítése Ázsiára – és azon belül Bhutánra – igen jellemző a mi euroatlanti kultúránkra, és ez főleg akkor szembetűnő, amikor olyan indiaiakkal találkozunk, akiknek Bhután-képéből szinte teljesen hiányzik, vagy sokkal halványabb ez a fiktív, idealizáló elem. Ez azt is mutatja, hogy mennyire nehéz egy ország lakóinak a közvetlen szomszédaikat idealizálni. Helyette hajlamosak vagyunk vágyálmainkkal távoli vidékeket benépesíteni, és sokszor ezt teszik az indiaiak és a bhutániak is, mondjuk például Európával.

A megejtően szép látványt nyújtó természeti táj és a belesimuló különleges építészet, a buddhista kultúra, az elszigeteltség okozta titokzatosság, a turisztikai marketing és a megszépítő vágyálmok mellett Bhután

és a boldogság fogalmának összekapcsolódásához leginkább az alkotmányukban is rögzített, hivatalosan Bruttó Nemzeti Boldogságnak nevezett fejlesztési politika járult hozzá (Gross National Happiness, GNH).

Az elmúlt két évtizedben a GNH komoly nemzetközi ismertségre tett szert, nem utolsósorban a volt miniszterelnök aktív propagáló tevékenysége, az ENSZ-ajánlások, a turizmus fejlődése, továbbá a modern kommunikációs eszközök révén. A fokozott érdeklődés azzal jár, hogy mind többen – köztük magyarok is – egyre gyakrabban, egyre több kérdést tesznek fel a GNH rendszerével, bhutáni gyakorlatával, illetve nemzetközi adaptálhatóságával kapcsolatban.

Annak ellenére, hogy a GNH koncepcióval egyre többször lehet találkozni a tömegmédiában vagy szakmai kiadványokban, sajnos e tárgyban még mindig sok a félreértés és a félremagyarázás – meglepő módon Bhutánban is. A bhutániak többsége, főleg a tanult városlakók, hallottak a GNH rendszeréről, el tudják mondani annak fő elveit és területeit, de gyakran bajban vannak, ha a részletek vagy az elvek gyakorlati alkalmazása kerül szóba. Emellett úgy látom, hogy sokan kissé szélsőségesen hajlamosak az elveket is azonnal megkérdőjelezni, ha a mindennapokban és a kormány bizonyos lépéseiben nem látják őket közvetlenül visszaköszönni. Valahogy úgy, ahogy a magyar emberek egy része elfordul a demokrácia, az egyenlőség vagy a szabadság eszméitől, ha a vezetők által hangoztatott szavak és a tettek nincsenek összhangban. Pedig általában nem az elvek a hibásak, hanem a gyakorlat marad el az elvárásoktól.

A külföldiek körében a GNH korlátozott ismerete részben abból adódik, hogy az országot magát sem ismerik, pedig megfelelő kontextus nélkül nehéz a GNH lényegéhez közel kerülni. Még mindig keveseknek adatik meg, hogy egy néhány hetes turistaútnál hosszabb ideig tartózkodjanak ebben az országban, nem is beszélve az ország távolabbi, elzárt részeinek a meglátogatásáról. Emellett nagyot csalódhat az az utazó, aki rövid bhutáni tartózkodása alatt szeretné megragadni a GNH igazi értelmét, jelentését, főleg ha kutatásában nem jut tovább az utca emberénél. Mindennapos jelenet, amikor a kíváncsi turista az idegenvezetőt vagy a sofőrt kérdezzeti arról, hogy neki mit jelent a GNH, vagy hogy vajon az emberek itt boldogok-e. A bhutániak, főleg a városokban, már kissé unják ezeket a kérdéseket, és

nemegyszer kijelentik, hogy számukra a GNH nem sokat jelent, mert hiszen nézzük csak meg, minden egyre drágább, a megélhetés nehezedik, és régebben mindenki boldogabb volt. Mások elütik a kérdést egy rövid, sablonosnak tetsző válasszal, azzal, hogy Bhután még mindig a világ legboldogabb helye, és ők máshol nem is tudnának élni. Ez utóbbit támasztja alá, hogy sok ázsiai szomszédjuktól eltérően a bhutániak, még ha el is mennek külföldre tanulni vagy dolgozni, szinte kivétel nélkül mindig hazatérnek.

A bhutáni közbeszédben sokszor szóba kerül a GNH, és ezért óhatatlanul megjelent a GNH-humor is, amit például jól illusztrál, ahogyan Bhutánban egyesek a GNH jelentését összekötik az államadósság növekedésével, és a három betűs rövidítést eltorzítva így fordítják: Government Needs Help (a kormánynak segítségre van szüksége). Ide sorolható az az anekdota is, amit személyesen hallottam, és amit dr. Karma Phuntsho is megemlíti a Bhután történetéről szóló könyvében. A történet az egyszerű emberről szól, akit megkérdeztek, hogy ismeri-e a GNH-t, amely dzongkha nyelven kiejtve valahogy így hangzik: Gyelyong Gaki Pelzom. A megkérdezett parasztember válasza az volt, hogy nem ismeri, de biztosan nagyon szép nő lehet, és szívesen találkozna vele, mivel a Gaki Pelzom szó egy női névre emlékeztette.

A boldogság definíciója

„A jóllét és a valódi boldogság - nem az élvezet, hanem a valódi boldogság - mind a buddhizmus, mind pedig a GNH központi kérdése. Ez az, amiért a kettő összefügg.” - Karma Ura, 2012. október (23)

A GNH nemzetközi - főleg Ázsián kívüli - megértésének egyik komoly akadálya egy értelmezési probléma, ami abból adódik, hogy habár a GNH a keresztségben angol nevet kapott, mégis a nyugatitól eltérő, buddhista ihletésű kultúrkörben fogant. A probléma az, hogy a „boldogság” szó különböző nyelvekre lefordítva más és más - kultúránként eltérő - jelentéssel bír. A bhutáni értelmezéshez közelebb visz Karma Ura, amikor a GNH-ről és a közjóról ír:

„Ha a boldogságot egyszerűen annak alapján határozzuk meg, hogy az egyént mi teszi boldoggá, aszerint, hogy mi elégíti ki az egyén ön maga által konstruált boldogságkoncepcióját, akkor ez arra példa, amit úgy nevezhetünk: „magánboldogság”. Ez eltér attól, amit „közösségi boldogságnak” hívhatunk, azaz attól az állapottól, amikor minden egyén boldog lesz, és egy boldog társadalom jön létre. Amikor a boldogságot „magánboldogságként” értelmezzük, akkor a boldogsághoz vezető út egyéni igények és ízlés függvénye. Minden egyén, aki azt hiszi, hogy bármi áron megteremtheti saját boldogságát – ha kell, akár a társadalom kárára is – elhanyagolja azt a körülményt, hogy az egyénileg kialakított vagy maximalizált boldogság külsődleges természetű. Az ilyen jellegű boldogságmaximalizálás felelőtlen és egocentrikus „boldogsághoz” vezet.

Ha a boldogságra mint „magánboldogságra” tekintünk, akkor nem vesszük figyelembe mások igényeit, és ezért ez felelőtlen és egocentrikus „boldogság”. Minden negatív következményt a társadalom többi tagjára hárítunk. Annak érdekében, hogy közösségi boldogságot teremtünk, figyelembe kell vennünk a kölcsönös függés szabályát. Mindannyiunknak két szemünk van, hogy saját érdekeinket érvényesítsük, de mint a társadalom tagjai, szükségünk van egy harmadik szemre is: a bölcsesség szemre, amely felismeri a kölcsönös függést. Így, a harmadik szem segítségével, látóhatárunkat az egyéni érdekeink fölé emelhetjük, és azon dolgozhatunk, hogy mindannyiunk boldogságát mint közös célt elérjük.” (24)

Ennek alapján a buddhizmusban gyökerező bhutáni kultúrában és a vele összefüggő GNH koncepcióban a boldogság nem csak az egyénre, hanem az egyén és a közösség viszonyára is vonatkozik, egyfajta társadalmi harmóniát takar, amely túlmegegy az egyén külső hatásokra időlegesen kialakuló örömeiről, és a tartós derű és megelégedettség olyan mély értelmű állapotát jelenti, amely minden ember belső sajátja, és mint ilyen, megfelelő kondíciókkal „előcsalogatható”.

A Bruttó Nemzeti Boldogságra tehát mint a közjó előmozdítójára érdemes tekinteni, és ha nem ezt tesszük, akkor könnyen meddő vitákba bonyolódhatunk arról, hogy az egyéni, szubjektív boldogságnak mi köze lehet a kormánypolitikához. Ezt jól érzékeltette Michael Rutland, a nagy múltú angol Bhutan Society elnöke, a GNH fogalmát megalkotó

negyedik Sárkánykirály volt tanítója, amikor egy 2015-ös Budapesten adott interjújában a Bruttó Nemzeti Boldogság kialakulásáról beszélt:

„A történet 1976-ban kezdődött, amikor az akkor 22 éves negyedik király egy nemzetközi tárgyalása után Srí Lanka repülőtérén, hazaindulása előtt sajtótájékoztatót tartott. Egy indiai újságíró megkérdezte, Bhutánban mennyi az egy főre jutó nemzeti össztermék. Szerette volna zavarba hozni őt a riporter, hiszen tudta, ebben a kategóriában Bhután a maga mindössze negyvenkilenc dollárjával a világon a második leggyengébb adatot produkálja - a bhutáni gazdaságban nagyon kevés pénz mozgott, márpedig ezek a számok pénzt mérnek. A fiatal király hirtelenjében azt válaszolta: nálunk a nemzeti összterméknél fontosabb a nemzeti összboldogság. Miközben nyilván arra gondolt, hogy őt nem a dollár érdekli, hanem az emberek elégedettsége.

Ezután önálló életre kelt a Bruttó Nemzeti Boldogság, vagyis a remekül hangzó Gross National Happiness kifejezés. Bhutáni nyelven a boldogság szó magában foglalja a harmóniát és az elégedettséget is. Erre utalt a király, amikor az angol happiness kifejezést használta. Szerencsésebb lett volna tán a harmónia szóval élni, hiszen a Gross National Happiness összezavarta a külföldieket, keveredett benne a kormányzati politika és az egyén személyes boldogsága. Ma is sokan azt hiszik, hogy Bhután a nemzeti összboldogság földje, ott mindenki boldog! Hát ez a lehető legostobább értelmezés, ami elhangozhat.

Persze egy kormány képes az intézkedéseivel megnehezíteni az életet, a boldogságot, és úgy is tevékenykedhet, hogy segít neked. De arra nem kötelezhet, hogy boldog légy, hisz teljesen mindegy, milyen a kormányzati politika, ha például elveszíted egy szerettedet, szomorú leszel. A kormány megszövi a festővásznat, de a saját képét ki-kimaga festi fel rá. Ha rossz a vászon, ha nehezebben is, tudsz rá szépet alkotni. Ha jó minőségű a vászon, s te összevissza pingálsz, a te felelősséged, a te bajod. Ha megkérdezed valakitől, mitől boldog, nem a kormányt, hanem a családot és a barátokat említi elsőként. Akár nyomorult helyzetben is lehetsz boldog. Svédországban rengeteg az öngyilkos, pedig gazdag ország. Ezért kérem, ne keverjük össze a személyes boldogságot a bruttó nemzeti boldogsággal!” (25)

Találkozásom a GNH modellel

Először akkor találkoztam Bhután és a boldogság összefüggésével, amikor a Levi Strauss Alapítványnál dolgoztam. Elém került a fenntartható jólét mérésére tervezett Happy Planet Index 2006-os listája, amely annak alapján rangsorolta a világ országait, hogy állampolgárai milyen hosszan és mennyire elégedetten élnek, és mindezt milyen mértékű természeti erőforrás-felhasználással, azaz milyen méretű ökológiai lábnyommal teszik. Az index neve félrevezető, mert a rangsor élén nem a legboldogabb nemzetek vagy a legkívánatosabb élőhelyek, hanem az olyan iparilag fejletlen államok végeztek, amelyek polgáraikban sikeresen keltik a jólét és boldogság szubjektív érzetét, miközben fejlett és kiterjedt iparral rendelkező társaiknál jóval kevésbé terhelik meg Földünk erőforrásait és szennyeznek a környezetet, elsősorban a légszennyezéssel.

Ezen a – sokak által amúgy vitatott – listán Magyarország a 121. helyen volt, Bhután pedig, amelyről addig nem is nagyon hallottam, az előkelő 13. helyet foglalta el. Ez azt jelentette, hogy ez az ország valamiért képes volt lakosait úgy boldoggá tenni, hogy ehhez nem kellett óriási erőforrásokat mozgósítania, szemben az iparilag fejlett, nagyfogyasztó országokkal.

Vajon mi ennek a titka? – tettem fel a kérdést magamnak, amikor még egyáltalán nem ismertem az országot. Az elzártság és a másokkal való összehasonlítás hiánya? A fejletlen fogyasztói piac elhanyagolható vágyfokozó és kielégítetlenséget okozó hatása? A buddhizmus? A politikai berendezkedés és a kormány politikája? Az ipar és a vele járó szennyezés hiánya? Ismeretlen tudatmódosító szerek? A nagy magasság? Agymosás? Vagy valami más?

Ahogy elkezdtem utánajárni a kérdéseimnek, megtudtam, hogy az ország hivatalos fejlesztési politikája a GNH, amelynek rendszerét és gyakorlatát ezek után szerettem volna jobban megismerni. Ez igazán csak akkor sikerült, amikor közelebb kerültem Bhután történelméhez és buddhista kultúrájához, amelyekből a GNH kisarjadt, és amikor hozzájutottam a GNH mérési koncepciót kidolgozó kutatóközpont, a Bhutáni Tanulmányok Intézete (Center for Bhutan Studies) kiadványaihoz. Az igazi lökést az

adta, hogy némi elméleti ismeretanyaggal felvértezve, végül eljutottam az országba, ahol szakértőkkel, politikusokkal, üzletemberekkel, idősekkel és fiatalokkal, szerzetesekkel és az utca emberével beszélhettem, és interjút készítettem a kutatóintézet vezetőjével, Karma Urával, akit sokan a GNH mérési rendszer atyjának neveznek – amit ő szerényen visszautasít. Sőt, vettem a bátorságot, és egy cikk erejéig bekapcsolódtam a bhutáni médiában zajló GNH vitába is, amely alapvetően arról szólt, hogy az országnak milyen fejlődési úton kellene járnia ahhoz, hogy a társadalom, a tradíciók és a kultúra szövete ne szakadjon végérvényesen szét, de a modernitás előnyeit minél több ember élvezhesse.

A mindezek alapján kialakult véleményem szerint a GNH bhutáni termék, a kis méretű és gyéren lakott Bhutánra szabva, amelynek egy az egybeni átvétele értelmetlen és lehetetlen vállalkozás. Közéltésmódja, értelmezési körei azonban megfontolásra érdemesek abban az esetben, ha szeretnénk a jelenlegi GDP, azaz Bruttó Hazai Termék alapú, egyensúlytalan és számtalan irracionális elemet tartalmazó világunkból valamire kimozdulni, ha szeretnénk egy kiegyensúlyozottabb és a többség számára élhetőbb világot létrehozni. Ezt nem csak én gondolom így, hanem az ENSZ, számos nemzeti kormány és komoly szakemberek is, akik a bhutáni és más példákából kiindulva igyekeznek olyan mérési és döntéshozatali kereteket létrehozni, amelyek elősegíthetik az érdemi változást. Ha ilyen változást nem akarunk, és elégedettek vagyunk a jelenlegi gazdasági rendszer lényegi elemeivel, akkor természetesen nem érdemes a GNH-t vagy hasonló, a jelenlegi kereteket feszegető koncepciót tanulmányozni.

A GNH végletes, jó- vagy rosszindulatú félreértelmezése, amikor egyesek azt hirdetik, hogy a GNH támadás a GDP és a piaci alapú gazdaság ellen, és mint ilyen, egyenesen az anyagi gyarapodással és az életszínvonal-emeléssel szemben jött létre. Szerintük ez csak valamiféle egyenlőségelvű cselszövés, és csak arra jó, hogy egy szegény ország kormánya bizonyos boldogságretorikával elfedje az egyenlőtlenségeket, a korrupciót, a pazarlást, az önkényt, a fejlesztések hiányát és zsákutcáit, a vállalkozási szabadság korlátozását, vagy éppen a döntéshozók tehetetlenségét. Aki azonban közelebbről megvizsgálja a GNH elméleti rendszerét, hamar rájön, hogy ez teljesen téves értelmezés, hiszen az életszín-

vonala növelése, a gazdasági gyarapodás is fontos célja a rendszernek, de nem minden áron. Ebben a keretben a fejlődés kizárólag a társadalmi és környezeti hatások messzemenő figyelembevételével lehetséges.

Míndez persze nem azt jelenti, hogy a GNH elvei maradéktalanul megjelennek a bhutáni gyakorlatban, de jó esetben az elkövetett hibák és hiányosságok korrekciója idővel megtörténik, és érvényesül az a központi, holisztikus vezérelv, amely igyekszik egészséges egyensúlyt teremteni a különböző fejlesztési területek és prioritások között. Az ehhez szükséges hosszú távú szemlélet érvényre jutását nagyban elősegíti a stabil és kiszámítható politikai környezet éppúgy, mint az ország kis üzemmérete, amely feltételek Bhutánban szerencsésen adóttak.

A GNH és a GDP definíciója és összehasonlítása

Egy ilyen izgalmas fogalom hallatán természetesen felmerül a kérdés, hogy pontosan mit is jelent a Bruttó Nemzeti Boldogság, hogyan lehet mérni, és hogyan illeszkedik más, hasonló célú, a GDP-n túllépni igyekvő, nemzetközileg ismert mutató- és keretrendszer közé.

Kiindulási pontként érdemes két dolgot leszögezni. Egyrészt azt, hogy a GNH legalább „három az egyben”, és mint ilyen egyszerre:

1. **inspiráló iránymutatás** az ország hosszú távú fejlesztési céljainak a kijelölésére;
2. **egzakt mérőszám**, amely meghatározott területeken méri az érintettek – jobb szó híján – boldogságát;
3. **közpolitikai döntéshozatali eszköz**, amely a méréseken alapulva segíti az inspiráló általános célokat követő döntéshozók munkáját.

A másik fontos tény az, hogy a GNH-nek a mai napig nincs egységes hivatalos definíciója, de a bhutáni kormány Bruttó Nemzeti Boldogság Bizottsága (GNH Commission), illetve a Bhutáni Tanulmányok és GNH Központ (Center for Bhutan Studies and GNH) a következő két definíciót ajánlja:

„A GNH egy többdimenziós fejlesztési megközelítés, amely igyekszik harmonikus egyensúlyt teremteni a társadalom anyagi jóléte, valamint spirituális, érzelmi és kulturális igényei között.” (GNH Commission)

„A GNH egy ország minőségét méri (a GNP-nél) holisztikusabb megközelítésben, és hitet tesz amellett, hogy az emberi társadalom előnyös fejlődése akkor valósul meg, amikor az anyagi és a szellemi fejlődés kéz a kézben járnak, és kiegészítik, illetve erősítik egymást.” (Center for Bhutan Studies)

A GNH tehát túlmutat a csak anyagi javakban mért növekedésen és fontosnak tartja más nem-anyagi dimenziók beemelését is. A '70-es években a gazdasági növekedést még inkább a GNP (Gross National Product) mutató segítségével mérték, és a bhutáni királyt is erről kérdezték. Ma elterjedtebb és ismertebb a GDP (Gross Domestic Product) mutató, és a mi szempontunkból lényegében mindegy, hogy melyikről beszélünk, amikor összehasonlításokat teszünk köztük és a GNH között, de kézenfekvőbb, hogy a ma már elterjedten használt GDP mérőszámhoz ragaszkodjunk. *(A GNP és a GDP tartalmáról és kiszámítási módjáról részletesen a 26. számú jegyzetben olvashat.)*

A gondolat, hogy a GDP nem méri az emberi élet minden területén végbemenő fejlődést, hanem kiemelten kezeli az anyagi, gazdasági gyarapodást, és így a gazdaság, a piac és a pénzben mérhető értékek kiemelt fontosságot kapnak, természetesen nem új, és a kritikák megjelenése sem a GNH kialakulásához kötődik. A GDP – mint egyeduralgoló mérőszám – korlátait sokan felvetették, köztük annak pontos rendszerbe foglalója, Simon Kuznets Nobel-díjas közgazdász is, aki szerint „a nemzeti jövedelem méréséből aligha lehet következtetni egy nemzet jólétére.” (28)

A mutató hiányosságait még érzékletesebben Robert F. Kennedy szenátor fogalmazta meg egy 1968-as egyetemi beszédében:

„A bruttó nemzeti termék nő a légszennyezéstől, a cigarettareklámkától és a közlekedési balesetek utáni mentési munkálatoktól. Nő az ajtóinkra szerelt speciális záraktól, és a börtönöktől, amelyekbe azokat zárjuk, akik zárjainkat feltörik. Nő a fák és a természet csodáinak őrült ütemű pusztításától. Nő a napalmtól és az atomtöltetektől, és azoktól a rendőrségi páncélozott járművektől, amelyekkel szétverjük az utcai

zavargásokat. Nő a sorozatgyilkos puskájától, és az erőszaktevő késétől, és azoktól a televíziós programoktól, amelyek az erőszakot dicsőítik, hogy gyerekjátékokat adjanak el.

Ugyanakkor a bruttó nemzeti termék nem számol gyermekeink egészségével, az oktatásuk színvonalával, vagy a játékok örömeivel. Nem veszi figyelembe költeményeink szépségét, vagy házasságaink tartósságát, nyilvános vitáink tartalmasságát, vagy köztisztviselőink becsületességét.

Nem méri sem szellemünk erejét, sem bátorságunkat, sem bölcsességünket, sem tudásunkat, sem együttérzésünket, sem hazaszeretetünket. Röviden: mindent mér, kivéve mindazt, amiért érdemes élni.” (29)

Ehhez azt is hozzátehetjük, hogy a GDP a lakosok közt meglévő jövedelmi és vagyoni különbségeket is elfedi, nem mutatja meg a szürke vagy fekete gazdaságot, és nem veszi figyelembe az önkéntes illetve a nem fizetett háztartási munkát sem.

A GDP kritikája tehát a világban nem új, és a kapcsolódó viták során sokszor felmerült – az előbb bemutatott és hasonló – alternatív mérőszámok bevezetése és széles körű alkalmazása is, de az átütő siker ez idáig elmaradt. A bhutáni GNH karrierjét is inkább lelkesítő inspirációként és általános vezérelvként kezdte, semmint szikár tudományos mérőszámként.

A GNH mint inspiráció és vezérelv

Nem tudjuk, hogy a '60-as és '70-es évek fordulóján Indiában és Angliában tanuló bhutáni herceg, Jigme Singye Wangchuck olvasta-e kora ilyen jellegű beszédeit és írásait, de valószínűleg a korszak reformokért kiáltó ellenkultúrája, éles kapitalizmuskritikája, és közösségi, egalitárius megoldásai nem kerülték el a figyelmét. Főleg a szocialista utat járó India árnyékában nem. Mégis meglepő volt, amikor az apja korai halála miatt tinédzserként trónra lépő negyedik Druk Gyalpo egy, az országa fejlettségét firtató újságírói kérdésre válaszolva 1976-ban – amiről már korábban szó

volt – azt találta mondani, hogy Bhutánnak fontosabb a Bruttó Nemzeti Boldogság (Gross National Happiness), mint a Bruttó Nemzeti Termék (Gross National Product). A király ezen kijelentése akkor csekély visszhangot kapott, de ma már szinte minden bhutáni iskola és közhivatal falán megtalálható és ENSZ-dokumentumok hivatkoznak rá.

Ezzel az angolul elhangzó, találó és a külföldnek szánt „bon mot”-val a király frappánsan leplezte, hogy az iparilag fejletlen Bhutánban akkor még nem mérték a gazdasági kibocsátást (a GDP-t csak a '80-as években kezdték el mérni), illetve hatásosan és egyszerűen kifejezte, hogy számára a legfontosabb egy olyan kormányzás kialakítása, amely elsősorban az alattvalók kiegyensúlyozott boldogságát szolgálja.

A negyedik király által kijelölt alternatív út előnye az volt, hogy lehetővé tette – a gazdaságát rohamtempóban fejlesztő, és a társadalmát radikálisan és sokszor erőszakkal megváltoztató két óriás szomszéd, Kína és India árnyékában – egy olyan fejlődési modell létrehozását, amely hozzájárulhatott a kis ország identitásának, viszonylagos függetlenségének, ősi kultúrájának és egyedülálló természeti kincseinek a megőrzéséhez, miközben a legfontosabb infrastrukturális fejlesztések és modernizációs lépések is megtörténtek. Mindezt nem mellékesen úgy, hogy a változások ne söpörjék el a királyi család hatalmát, vagy ne vezessenek zavargásokhoz, mint ahogy az megtörtént a közeli Szikkimben vagy Nepálban.

A király spontán kijelentésével sokak fantáziáját megragadó, nagy karriert befutó új fogalmat alkotott, amely később szorosan összeforrt Bhután nevével és imázsával. De erre még várni kellett, hiszen a kifejezést Bhutánban – annak ellenére, hogy szellemisége áthatotta a legfontosabb döntéseket – a múlt század végéig nem nagyon használták, sokáig helyi nyelvre sem volt lefordítva, és nemzetközileg is csak a '80-as évek végétől, fokozatosan válhatott ismertté.

A megismerésnek nagy lökést adott a Financial Times 1987-ben megjelent hétvégi melléklete, amely Bhutánnal és a király nevéhez köthető egyedi fejlesztési politikával foglalkozott. Ebben a cikkben a brit újságíró többször idézte a király szavait, aki a következőket fogalmazta meg a GNH modellel kapcsolatban:

„Meggyőződésünk, hogy célunk a megelégedettség és a boldogság kell, hogy legyen. Még az sem fogja garantálni a boldogságot, ha öt vagy tíz év alatt növeljük az egy főre eső jövedelmet, és növeljük a jólétet, mert ehhez politikai stabilitás, társadalmi harmónia és a bhutáni kultúra és életmód is szükséges.”

„Szerencsénk van, hogy a fejlődés megkésve érkezik hozzánk, olyan időszakban, amikor más országok, amelyek 30 vagy 40 éve már átmentek ezen a fejlődési szakaszon, egyre jobban látják, hogy akkor milyen hibákat követtek el. Sokuk kialakított egy modern társadalmat, de egyikük sem őrizte meg erős hagyományait és kultúráját, amit mi viszont meg szeretnénk tenni.” (30)

A modern változásokat taglalva, a cikk többek között azt is megemlítette, hogy a ma is létező Kuensel napilap szerkesztőségében olyan, félig napelemmel működtetett Apple Macintosh számítógépeken dolgoztak, amelyek a lámák tanácsára mind déli irányba néztek. Azt én teszem hozzá, hogy az első Macintosh gépek behozatalában fontos szerepet játszott Bhután volt külügyminisztere, a sokak által kedvelt és csak „egyszerű miniszternek” (simple lyonpo) hívott Ugyen Tshering, aki néhány éve, visszavonultan is büszkén mesélt nekem erről az akkoriban úttörőnek számító számítástechnikai fejlesztésről.

A király által követett GNH elvek nem voltak légből kapottak, hanem szervesen ráépültek az előző korok kormányzati modelljeire. Már a Sabdrung egyesítette ország 1729-ben létrehozott törvénykönyve kijelentette, hogy „ha a kormány nem képes az emberek számára boldogságot (dekid) teremteni, akkor a kormány létjogosultsága megszűnik”. A király 1972-es trónra lépését követően az ország öt éves fejlesztési terveit is jelentősen befolyásolta ez a szemlélet, meghatározva az óvatos nyitás és a fokozatos fejlesztés politikáját, miközben mindenkor előtérbe helyezte az olyan fontos állami projektek társadalmi és környezeti hatásait, mint az energiahálózat kiépítése, az úthálózat kialakítása, vagy a telekommunikáció fejlesztése.

A fejlesztési filozófia legfontosabb üzenete az volt, hogy a király úgy ítélte meg, hogy a fogyasztás, a beruházás és az export növekedésének mérése mellett szükség van egyéb dimenziók mentén is követni Bhután

és a bhutániak fejlődését. Azt gondolta, hogy a GNH, vagy egyszerűen az alattvalók boldogságának középpontba állítása sokkal inspirálóbb vezérelv lehet, mint a tisztán gazdasági jellegű célok kitűzése. Az elv mozgatórugója az az alapfeltevés volt, hogy az állampolgári boldogság és kiegyensúlyozottság eléréséhez megfelelő társadalmi és természeti környezet szükséges, amelynek kialakítása értelmes kormányzati politikával elősegíthető. Ezt az üzenetét a király akkoriban gyalog és lóháton járva vitte el az önfenntartó földműves életet élő, nagyrészt írástudatlan népének, esténként tábortűz mellett iszogatva és beszélgetve velük.

E filozófia népszerűsítésének igazi lendületet az ország nyitottabbá válása, a modern kommunikációs csatornák és Bhután első demokratikusan választott miniszterelnöke, Jigme Y. Thinley adott. A miniszterelnök fontosnak ítélte, hogy integrált és részletes rendszerbe foglalják a GNH-t, és első lépésként 1998-ban egy szülői tanácskozáson nyilvánosan bevezette a GNH négy pillérének a fogalmát. A négy alappillér, amelyet ma már a legtöbb tanult bhutáni ismer, a következő:

1. fenntartható társadalmi és gazdasági fejlődés;
2. a természeti környezet megóvása;
3. a kultúra megőrzése és ápolása;
4. jó kormányzás.

Ugyanebben az évben a kormány létrehozta a Bhutáni Tanulmányok Központját (Center for Bhutan Studies), amelynek koordinálásával az elkövetkező években a GNH elveket átfogó tudományos rendszerbe foglalták. Kidolgozták a mérési kereteket, és létrehoztak olyan mérőszámot, amelynek nagysága és időbeli változása a vezetők számára hasznos információt szolgáltat arra vonatkozólag, hogy mindenkori döntéseik és fejlesztési programjaik a lakosságra és a természeti környezetre milyen hatással vannak. Ez idő tájt az addig csak angolul létező kifejezés dzongkha nyelven is nevet kapott: Gyalyong Gakyi Pelzom (Geljong Gaki Pelzom, dzongkha írásjelekkel leírva: རྒྱལ་ཡོངས་དགའ་སྦྱོང་དབུ་འཛོམས་), és elkezdődött a GNH-koncepció országon belüli szervezett terjesztése, értelmezése és kormányzati szintű alkalmazása.

A GNH mint mérőszám

2005 után a Karma Ura vezette Bhutáni Tanulmányok Központ legfontosabb feladata az volt, hogy a megfogalmazott négy alappilléren túl egy olyan mérési rendszert alkosson, amely lehetővé teszi Bhután Bruttó Nemzeti Boldogságának számszerűsítését, és a mutató időbeli és térbeli változásának követését. Az általuk felállított rendszer a többdimenziós szegénységet mérő Alkire-Foster módszer adaptációján alapul, bemenete a lakosság körében időközönként elvégzett GNH felmérés során generált válaszok, kimenete pedig egy 0 és 1 közé eső szám, az adott időszak GNH Indexe. Minél nagyobb ez a szám, annál több az olyan ember Bhutánban, aki boldognak számít, és annál kevesebb, aki az ún. „még nem boldog” csoportba tartozik.

Egyszerűen fogalmazva: a mutató kifejezi, hogy mekkora a nem boldogok aránya a társadalomban, figyelembe véve azt is, hogy a nem boldogok mennyire közelítik meg a boldogság eléréséhez szükséges szintet. Ez egy objektív boldogságmérés, szemben a nyugati „megtapasztalt szubjektív” boldogságmérésekkel, amelyben az is szerepet kap, hogy a buddhista felfogás szerint az tekinthető boldognak, aki – a szó széles értelmében – nem szenved.

(A GNH Index kiszámításának részleteiről a 27. számú jegyzetben olvashat.)

A felmérés célja az, hogy az eredmények elemzése segítse a kormányt abban, hogy intézkedéseivel, programjaival és a költségvetés megfelelő elosztásával hozzájáruljon ahhoz, hogy a „még nem boldog” csoportból minél többen kerüljenek át a boldog lakosok közé. Ehhez az kell, hogy a felmérés megfelelő mélységű és részletességű eredményt produkáljon, ami összehasonlítható a földrajzi régiók, a társadalmi csoportok, az életkor, a nem, a foglalkozás, az iskolázottság és más változók mentén. Értelmezhető eredmények esetén lehetővé válik célzott és testreszabott kormánypolitikák kidolgozása.

A próbafelmérések után 2007-ben lebonyolították az első országos GNH felmérést, majd a kérdőíveket tovább finomították, a változók szá-

mát módosították, és 2010-ben megtörtént a második, majd 2015-ben a harmadik GNH felmérés is. Ebben minden egyes mező alá 2-4 súlyozott indikátort rendeltek, összesen 33-at, amelyekből 8 minősült szubjektív és 25 objektív indikátornak. Ezeket további 124 változóra bontották a részletes, de hatékony lekérdezés céljából. A kilenc terület és a hozzájuk rendelt 33 indikátor ma így néz ki:

1. OKTATÁS

Írni-olvasni tudás
Iskolai végzettség
Általános műveltség
Erkölcsei értékek

2. EGÉSZSÉG

Szubjektív egészség
Egészséges napok száma
Hosszú távú fogyatékoság
Mentálhigiénés állapot

3. TERMÉSZETI KÖRNYEZET

Ökológiai problémák
Személyes környezeti felelősség
Vadkár (vidéken)
Urbanizációs problémák

4. HATÉKONY KORMÁNYZÁS

Politikai részvétel
Alapvető emberi jogok
Közszolgáltatások
Kormányzati teljesítmény

5. IDŐBEOSZTÁS

Munkával töltött idő
Alvással töltött idő

6. KULTURÁLIS SOKSZÍNŰSÉG

Helyi nyelvek ismerete

Kézműves készségek

Részvétel a kulturális életben

Formális etikett (Driglam Namzha, a harmonikus út)

7. KÖZÖSSÉGI ÉLET

Közösségi munka, adomány

Közösségi kapcsolatok erőssége

Családi élet

Közbiztonság

8. LELKI EGYENSÚLY

Megelégedettség

Pozitív érzelmek

Negatív érzelmek

Spirituális élet

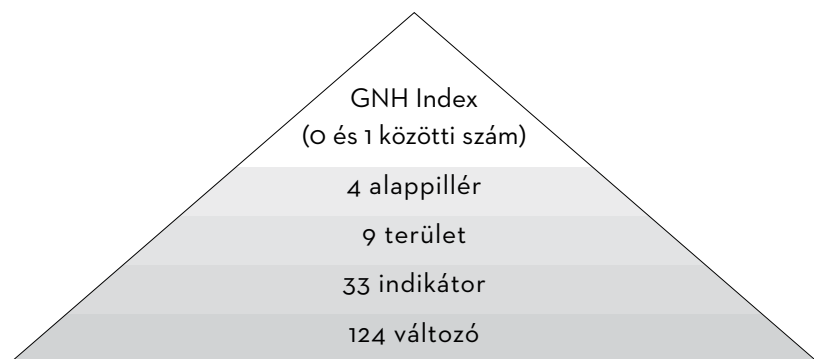
9. ÉLETSZÍNVONAL

Háztartási bevétel

Vagyontárgyak

Lakhatási körülmények

A teljes jelenleg alkalmazott modell tehát így írható le

A 2010-ben elvégzett felmérésbe 7142 háztartást vontak be, és az ország GNH indexének értéke 0,743 lett. A legutóbbi felmérés 2015-ben volt. Az ország GNH Indexe 2010 és 2015 között 1,8%-al 0,743-ról 0,756-ra nőtt. Ez azt jelenti, hogy a 7153 megkérdezett 91,2%-a valamennyire boldognak vallotta magát, sőt 43,4%-uk mélyen boldognak.

A GNH mint döntéshozatali eszköz

A GNH a '70-es évek óta, amikor először egy jól hangzó szlogen, később egy fejlesztési vezérelv volt, nagy utat járt be Bhutánban, és gyakorlatilag intézményesült. Felvilágosult irányelveit a lehető legmagasabb szintre emelték és rögzítették, amikor 2008-ban Bhután első alkotmányának 9. cikkelyébe bekerült, hogy az államnak „olyan feltételeket kell biztosítania, amelyek elősegítik a Bruttó Nemzeti Boldogságra való törekvést”, és a 11.2 cikkely szerint „Minden fejlesztési tevékenység végső eredménye a GNH elérése kell, hogy legyen.”

Ahhoz, hogy ezek az általános fejlesztési célok megvalósuljanak, a kormánynak szüksége van a már említett rendszeres GNH felmérések adatai mellett egy olyan döntéshozatali eszközre, amely elősegíti, hogy a kormányintézkedések és programok nyomán hosszú távon ne növekedjen a boldogtalanok és elégedetlenek száma, ideális esetben pedig megszorodjanak a boldog kategóriába soroltak. 2008-ban a Tervbizottság (Planning Commission) utódjaként, a kormányzati, közigazgatási munka segítése és befolyásolása érdekében létrehozták a GNH Bizottságot (GNH Commission), amely a minisztériumokkal, állami hivatalokkal együttműködve biztosítja, hogy a kormány szintű tervezés, jelentős kormánypolitikai döntések és intézkedések, illetve az ötéves tervek végrehajtása összhangban legyenek a GNH keretelveivel.

A GNH elvek és szűrőrendszer alapján hozott döntések közül példaként lehet említeni azt, amikor a kormány úgy döntött, hogy az ország nem lép be a Világkereskedelmi Szervezetbe.

A GNH és a gazdaság

„Az üzleti tevékenységnek egy feltétele van (Bhutánban): a cégeknek nagyon komolyan kell venni a GNH-t. Az Önök vállalkozása legyen tiszteletteljes, és társadalmilag hasznos hozzáadott értéket állítson elő, tisztelje az értékeinket és a kultúránkat, járuljon hozzá környezetünk gazdagságához, és segítsen megteremtenünk egy olyan zöld gazdaságot, amelyet a fenntartható versenyképesség hajít.” – Tshering Tobgay, Bhután miniszterelnöke (31)

2012-ben Bhutánban tartózkodtam, amikor egy helyi lapban választ írtam egy ottani üzleti iskolában tanító amerikai tanár cikkére, aki szerint, leegyszerűsítve, a GNH-nek nincs helye a gazdasági és üzleti életben, sőt hátráltatja a gazdasági fejlődést és növekedést. Az ő receptje a gazdasági liberalizmus, a szabad verseny volt, amelynek része, hogy az ország beengedi a külföldi tőkét. Az enyém a Bhutánra szabott fenntartható fejlődés, ahol a helyi kulturális és természeti értékek nem devalválódnak és tűnnek el, hanem hozzájárulnak az ország sikeréhez, és ahol az ipari, infrastrukturális fejlesztések átgondoltan, kontrolláltan történnek, megfelelő állami szerepvállalással, a legkorszerűbb fenntartható fejlődési modellek és megoldások mentén. Más szóval azt gondoltam, hogy meg kell próbálni a GNH elveit átültetni az üzleti gyakorlatba is.

Ahogy korábban említettem, a GNH keretében a GDP által mért gazdasági fejlődésnek is jut hely, hiszen ez a kilenc dimenzió közül az egyik (Életszínvonal: háztartási bevétel, vagyontárgyak és lakhatási körülmények), és más dimenziók – mint például az egészségügy, kultúra, vagy az oktatás – céljainak eléréséhez is elengedhetetlen feltétel a gazdasági gyarapodás. A kérdés tehát nem az, hogy a GDP mérésére szükség van-e – mert valószínűleg igen –, hanem az, hogy hogyan lehet megakadályozni a pénz és a gazdaság túlhatalmát, hogyan lehet kiegyensúlyozottan fejleszteni a GNH mind a kilenc dimenziójának prioritásait, feltételezve, hogy a kívánt társadalmi boldogság csak akkor érhető el.

Erre a teljesség igénye nélkül három válasz adható. Egyrészt, követni lehet azt az utat, amit a bhutáni állam követett az elmúlt évtizedekben, amikor a központi hatalom igyekszik állami eszközökkel befolyásolni

a gazdasági folyamatokat, amikor az állam például törvényi eszközökkel távol tartja a külföldi befektetőket, amikor a nagy infrastrukturális beruházások esetén a GNH szűrőrendszerén keresztül igyekeznek minimalizálni a káros társadalmi és természeti következményeket, és a nem „GNH-szabatosnak” ítélt projekteket megvétőzzák. Hasonlóan felülről irányított módszer, amikor államilag egységesen magas beutazási tarifát szabnak ki a „low volume, high value” (alacsony utasszám, magas hozzáadott érték) típusú turizmus és az abból származó adóbevétel biztosításáért, vagy amikor úgy döntenek, hogy nem lépnek be a Világkereskedelmi Szervezetbe (World Trade Organization). Az erőteljes, protekcionista állami szerepvállalás az alacsony népességszámú, sajátos kultúrájú Bhutánban sokak számára elfogadható, sőt kívánatos, és nem szokatlan a világ más országaiban sem, de olyan veszélyeket hordoz, mint a korrupció, a lassú és nehézkes döntéshozatal, vagy a szakmaiság hiánya.

A másik megoldás az üzleti szektor önszabályozása, amit a vállalatok önkéntes társadalmi felelősségvállalásával (Corporate Social Responsibility, CSR) írhatunk le. Ez bhutáni viszonylatban azt jelentené, hogy a GNH-inspirálta vállalatok üzleti gyakorlatukban valamilyen formában követik a GNH átfogó elveit, mérik működésük társadalmi és környezeti hatásait, és döntéshozatalukba beépítik a GNH szűrőt. Másképpen fogalmazva, a cégek tevékenységük során nem a profit, hanem az általános boldogság maximalizálására törekednek. Saját, tizennégy bhutáni kis- és középvállalatot érintő kutatásom is azt támasztja alá, hogy a késztetés, az akarat megvan a cégvezetőkben és tulajdonosokban, hogy társadalmi és környezeti felelősségüket érvényesítsék, de legtöbbször hiányzik a tapasztalat és tudás ahhoz, hogy a megfelelő fenntarthatósági stratégiákat és programokat kidolgozzák. Nem beszélve arról, hogy a legtöbb cég még fiatal és tőkeszegény.

A harmadik út túllép a pusztai állami kontrollon, illetve az önkéntes CSR programokon, és olyan modellt kínál, amely a hagyományos buddhista és a holisztikus GNH értékekből sarjad ki, de ugyanakkor korszerűen fenntartható fejlődést, a szűkös erőforrások kímélését, a fogyasztás ésszerű mederben tartását, és a pusztai anyagiakon túlmutató lelki, szellemi gyarapodást helyezi előtérbe. Ez az ún. buddhista közgazdaságtan, amely harmonikusan illeszkedhet a bhutáni gazdaságha és kultúrába.

„A buddhista közgazdaságtan egy minimalizáló gondolkodásmódot képvisel, amely szerint minimalizálni kell a szenvedést, a vágyakat, az erőszakot, a létezők instrumentális használatát és az önérdet. A „kicsi szép” és a „kevesebb több” szlogenek szépen kifejezik a buddhista közgazdaságtan alapállását. Ezzel szemben a nyugati közgazdaságtan egy maximalizáló gondolkodásmódot hirdet, amely szerint a profitot, a vágyakat, a piacot, a létezők instrumentális használatát és az önérdet maximalizálni kell. A nyugati közgazdaságtan lényegét a „nagyobb jobb” és a „több az több” fejezik ki a legtalálóbban” – állítja Zsolnai László, és a két megközelítés különbségeit az alábbi táblázatban foglalja össze:

Nyugati közgazdaságtan versus buddhista közgazdaságtan

Nyugati közgazdaságtan	Buddhista közgazdaságtan
a profitmaximalizálás	a szenvedések csökkentése
a vágyak megsokszorozása	a vágyak leegyszerűsítése
a piac kiterjesztése	erőszakmentesség
a létezők instrumentális használata	valódi törődés
önérdek	nagylelkűség
„a nagyobb jobb”	„a kicsi szép”
„a több az több”	„a kevesebb több”

Zsolnai László: A buddhista közgazdaságtan mint stratégia. Boldogság és gazdaság. A buddhista közgazdaságtan eszméi. Budapest, Typotex, 2010. 208. old.

Hasonló gondolati körben mozog Karma Phuntsho, a Loden Alapítvány elnöke is, amikor az ún. „bóddhiszta vállalkozóról” (bóddhiszta entrepreneur) beszél, aki az előnyöket és a boldogságot nem csak önmagának, hanem mindenkinek keresi, és aki munkájában a mahájána buddhizmus „Hat Tökéletességét” gyakorolja: nagylelkű adakozás, fegyelem, kitartás, szorgalom, koncentráció és bölcsesség. Ezek azok a vállalkozók, akiket a Loden Alapítvány keres és támogat, és akik értékeikben képesek a GNH kereteiben mozogni – állami kényszerek és felszínes etikai programok nélkül.

2017 végén a bhutáni kormány kezdeményezésére több száz nemzetközi és helyi szakértő, köztük e könyv írója, találkozott Thimphuban, hogy eszmecsere-t folytassanak arról, hogy hogyan lehet a GNH elvét átültetni a gazdaságba, a vállalati menedzsmentbe. A kormány célja, hogy minél hamarabb egy olyan GNH of Business minőségbiztosítási rendszert vezessenek be, amely kiemelné és megjutalmazná a Bhutánban működő „GNH-kompatibilis” gazdasági szereplőket. Ha sikerül egy praktikus, motiváló és inspiráló rendszert létrehozni, az nagy mértékben elősegítheti az ország GNH céljainak elérését, és odavonzhatja a felvilágosult, természet- és emberbarát külföldi befektetőket is.

A GNH hatása a világra

Az elmúlt tizenöt évben sok minden történt annak érdekében, hogy a GNH-t, amely egy spontán királyi reakcióként született, majd értékeiben vezérelvvé vált, olyan átfogó és gyakorlati rendszerré gyúrájk össze, amely lehetővé teszi a lakosság életminőségének mérését, segíti a mindenkori kormányok döntéseit, és nemzetközileg is elfogadható mutatót produkál. Úgy érzem, hogy ezeket az erőfeszítéseket siker koronázta, és a GNH Index elfoglalta jól megérdemelt helyét a többi olyan, széles körben ismert, vitatott és használt mutató és rangsor mellett, mint a New Economics Foundation Happy Planet Indexe, az OECD Better Life Indexe, az ENSZ Human Development Indexe, az Európai Unió „Beyond GDP” kezdeményezése, illetve a japán, a brazil, a dél-afrikai, az új-zélandi, az angol, a francia, a mexikói vagy a horvát kormány hasonló célú alternatív mérési programjai. (32)

Bhután 1971 óta teljes jogú tagja az ENSZ-nek, de a szervezetten belüli munkája nemzetközi visszhangot igazán napjainkban kapott, amikor az ország kezdeményezésére 2011. júliusában az ENSZ tagállamai elfogadták a „Boldogság: egy holisztikus fejlesztési megközelítés” című határozatot. Ezt 2012 áprilisában egy Bhután által vezetett, felső szintű ENSZ

találkozó követte. A konferencia mintegy 800 résztvevője egy olyan ún. „Új Gazdasági Paradigmát” vitatott meg, amelynek célja, hogy a jelenlegi ökológiai kihívásokkal összhangban új utakat jelöljön ki a jövő gazdaság- és társadalomszervezéséhez, és hozzájáruljon a 2015-ben startoló hosszú távú ENSZ célkitűzések kialakításához. Ezek az új Fenntartható Fejlesztési Célok (Sustainable Development Goals) irányukban és megközelítésükben jobban összhangban lehetnének a GNH elveivel, mint korábban. Emellett bhutáni hatásra, ENSZ határozat alapján 2013-tól március 20-át a Boldogság Világnapjaként ünneplik a világban.

Mindezek ellenére úgy érzem, hogy a GNH legnagyobb érdeme nem egzakt tudományos igényében és rendszerében, nem a nemzetközi szervezetekre gyakorolt hatásában, hanem azon inspiráló, iránymutató és az emberi fantáziát megmozgató erejében érhető tetten, amely megszületésétől kezdve nem csak a bhutáni királyokra és miniszterelnökökre hatott, de sok külföldi vezető és szakember fantáziáját is megmozgatta. Ehhez persze az is kellett, hogy Bhután rengeteget tegyen azért, hogy a világ megismerje és figyelembe vegye a GNH értékeit, amelyeket jól szemléltet Őfelsége Jigme Khesar Namgyal Wangchuck király 2009. december 23-án Új-Delhiben elhangzott beszédének itt következő részlete:

„A látásmódomat Bhután fejlesztési filozófiája, a Bruttó Nemzeti Boldogság (GNH) és annak úttörője, édesapám, Őfelsége Jigme Singye Wangchuck inspirálta. Ma a GNH alatt sok ember sok mindent ért, de számomra egyszerűen az értékek mentén való fejlődést jelenti.

Arra törekszünk, hogy a gazdasági fejlődés és a modernizáció nyújtotta kedvezményekből részesüljünk, miközben a nagyobb státusz és vagyon megszerzésére irányuló igyekezetünkben nem felejtjük el ápolni azt, ami minket, bhutániakat boldoggá tesz. Ez vajon az erős családi szerkezet? A kultúránk és a hagyományaink? Érintetlen természeti környezetünk? Tiszteletünk a közösség és a haza iránt? Vágyunk, hogy békében éljünk más népekkel? Ha igen, akkor kormányunk feladata az, hogy népünk boldogsága és jólléte ezen felbecsülhetetlen összetevőit ápolja és megvédje. Kormányunknak emberközpontúnak kell lennie.

Ezért napjainkban nemzetemnek a GNH hídként szolgál, amely összeköti a jólelkűség, egyenlőség és emberség alapvető értékeit a szükséges gazdasági fejlődés serkentésével. A GNH nemzeti lelkiismeretünként funkcionál, amely segít abban, hogy egy jobb jövő érdekében bölcs döntéseket hozzunk. Biztosítja, hogy nemzetünk bármibe fog, az emberi dimenziót, az egyén nemzetén belül elfoglalt helyét soha ne hagyja figyelmen kívül. Állandó figyelmeztetésként szolgál, hogy olyan odafigyelő vezetőkre van szükségünk, akik biztosítják, hogy akárhogyan változnak a világ és országunk vagy nemzetünk céljai, elsődleges prioritásunk mindig ugyanaz marad: népünk - beleértve az utánunk jövő generációkat - boldogsága és jólléte.

Ezért állítom azt, hogy a GNH olyan fejlődést jelent, amelyet emberi értékek vezetnek. A koncepció nagysága eredetének egyszerűségében rejlik. Nem másból, mint tisztességes emberi erőfeszítésből született, egy ember, Jigme Singye Wangchuck király arra vonatkozó szenvedélyes vágyából, hogy egy országot és egy népet szolgáljon.

Biztos vagyok benne, hogy a GNH nemes célja továbbra is döntő jelentőségű lesz abban, hogy Bhután sikeresen tartsa fenn egységét és harmóniáját - és saját nemzeti karakterét.” (33)

Bhután-inspirálta Boldogság Index

Ahogy a fejezet elején említettem: én Bhutánról először boldogság-mérő indexekről olvasva hallottam, és odautazásom egyik célja az volt, hogy megismerjem a GNH gyakorlatát. A király által fent említett inspiráció rám is hatott, és sok időt töltöttem azzal, hogy megértsem a GNH rendszerét, és a mindennapokban, a vállalkozások és más szervezetek működésében igyekeztem tetten érni a GNH elveket. Emellett azt kutattam, hogy mi az, ami ebből a megközelítésből hazánkban, Európában is működhet.

Bevallom, hogy tapasztalatom alapján legszívesebben a GDP és a GNH mellett egy harmadik mérőszámot vezetnék be, ami azt mérné, hogy Bhután pusztá létezése („existence value”) hány embert tesz boldogabbá, függetlenül attól, hogy meglátogatják-e az országot, vagy sem, ott élnek-e, vagy sem. Vagyis a Bhután pusztá létezése által „megtermelt” vagy „kisugárzott” boldogságot mérném, ha lehet.

Persze tudom, hogy nem lehet. Ez egy fiktív mutató lenne, amit elnevezhetnék Bhután-inspirálta Boldogságnak (Bhutan-inspired Happiness), és amely e kis ország inspirációs erejét mérné, hogy hány embernek ad friss gondolati és életvezetési muníciót, hány embert sarkall arra, hogy máshogy közelítsen a problémák megoldásához, pozitívan változtasson az életén és a környezetén.

Személyes tapasztalaton alapuló becslésem az, hogy nagyon soknak, és egyre többnek. És ebben fontos szerepet játszik az egyedülálló és sokak szemében példaértékű GNH-konceptió is – ha máshogy nem, akkor mint hatékony figyelemfelkeltő országimázs eszköz.